

– a kisebbségeket támogató állampolgári kezdeményezések támogatása.

1956 ügyében a Beszélő kijelenti, hogy „csak olyan vezető csoport megegyezési készségében lehet bízni, amely felszámolja a forradalom utáni megtorlás minden következményét”:

– „A kivégzettek jeltelen sírokban nyugszanak. Az embe-riesség egyetemes normáinak... megfelelően az Igazságügyi Minisztérium adja ki a holttesteket a hozzátartozóknak”;

– „az Elnöki Tanács elnöke mentesítsen a büntetett előélet hátrányai alól mindenkit, akit 1956 és 1963 között államellenes bűncselekmény címén ítélték el”;

– „A belügyminiszter oszlassa fel a politikai rendőrség 1956-os elítéltekkel foglalkozó csoportját, és utasítsa beosztottait, hogy ne avatkozzanak be a volt elítéltek magánéletébe”;

– „Jelentse ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy politikai elítéltektől sem lehet megtagadni perirataik kiadását”;

– „A halottak már nem védhetik becsületüket. 1956 és 1961 között számlálatlanul sok halálos ítélet született, bizonyítatlan vagy bizonyítottan hamis vádak alapján. A Legfelsőbb Bíróság mondja ki, hogy a hozzátartozók perújrafelvételt kérhetnek”;

– Tegyék hozzáférhetővé, illetőleg hozzák nyilvánosságra a forradalom sajtóját és egyéb dokumentumait.

Kijelenti a Beszélő, hogy „a megtorlás következményeinek felszámolása az első lépés volna az elhallgatások és hazugságok nélküli valódi megbékélés felé”.

KEMÉNY ISTVÁN

A szerkesztő megjegyzése

Kis János, Kőszeg Ferenc és Solt Ottilia fentebb ismertetett reformtervezete hasonló gondolati pályán mozog, mint a hivatalos magyar keretekben működő nem egy alkotmányjogászé és politológusé (Schmidt Péter, Pokol Béla, Gombár Csaba, Schlett István, stb.¹), csak éppen messzebb megy, mint az imént említettek írásos munkássága, és világosabban határolja el a társadalmat megillető jogokat a főhatalom privilégiumaitól. Figyelemreméltó azonban, hogy a korlátlan egypárturalom legitimitását a mai Magyarországon egyre több oldalról feszegetik.

Ez a politikai reformhullám két kérdést vet fel:

1) Belefér-e a leninista párturalom (a „vezető szerep”) koncepciójába egy ilyen méretű önkorlátozás, a társadalomra gyakorolt nyomás ennyi eszközének feladása, az irányítás és ellenőrzés ily széles területeinek a kiürítése?

2) Kinek a támogatására számíthat egy ilyen program? Vannak-e Magyarországon olyan társadalmi csoportok, illetve – az állami és társadalmi élet egyik vagy másik pontján – olyan hangadó tényezők, amelyek a politikai szabadságjogoknak legalábbis akkora fontosságot tulajdonítanak, mint az életszínvonalnak?

Az első kérdésre a szovjet típusú államrendszer eddigi története nemleges választ adott. Ez nem jelenti azt, hogy semmi változás nem képzelhető el (változás *van* folyamatosan 1953 óta), s hogy nem várható az eddiginél nagyobb területek kiürítése. A párturalmat erre nem is annyira politikai nyomás, mint inkább gyakorlati ésszerűségi megfontolások szorítják rá, – no meg a kifáradás. De úgy tűnik, hogy a Lenin szellemében nevelt vezetők fejében van egy láthatatlan határ, amelyen túl minden további engedélyt önfeladásnak tekintenek. A leninista hatalmi magtalán még osztozkodásra is hajlandó, de csak olyanokkal, akik valamilyen formában az ellenőrzése alatt állnak. (Lásd pl. állam és egyház viszonyát.)

A második kérdésre pontos felmérések nélkül bajos válaszolni, a külső megfigyelőnek azonban úgy tűnik, hogy a politikai szabadságjogok programja egyelőre csak egy szűk szellemi elit támogatását élvezi. A fiatalság részéről természetesen mindig jöhet meglepetés. Az idősebb nemzedékek azonban hosszabb idő óta nem gondolkoznak „politikában”, s amennyiben mégis, akkor is inkább a nemzet mint az állampolgári jogok sérelmei foglalkoztatják őket. Ennélfogva semmiféle politikai reformprogram nem számíthat népesebb támogatásra, s a gazdasági reform programja is csak akkor, ha nem jár életszínvonalcsökkenéssel vagy más zavaró következményekkel. Ezzel (is) magyarázható, hogy a máskülönben oly fontos reformvita immár több mint két évtizede egy szakmai és szellemi elit körére szorítkozik.

E szándékosan szűkszavúra fogott s látszólag kevésbé bizakodó megjegyzések elsősorban *kérdések* s vitaindító céllal íródtak. Egy pillanatig sem vonják kétségbe sem a programban foglalt kritika érvényességét, sem a „Társadalmi szerződés” morális értékét.

Egy programot nemcsak az időszerűsége, hanem a nevelő hatása is igazolhat. Márpedig a mai magyar társadalomnak úgyszólván semmire sincs nagyobb szüksége, mint igaz beszédre. Hogy egy-egy népréteg, ill. adott esetben a társadalom egésze mennyi jogot követel magának, mindenekelőtt attól függ, hogy mit *tekint* jogának. A magyar társadalmat – mint ezt Szabó Miklós oly pregnánsan megfogalmazta (l. fentebb 33–42. old.) – évtizedek óta leszoktatták arról, hogy „jog”-ban gondolkozzék. Akármik is 1987 őszén a reális adottságok, egy szabadabb politikai fejlődés előfeltétele a polgárjogok tudatosodása.

KENDE PÉTER

Még egy megjegyzés (az új kormányfőről és munkaprogramjáról)

Mennyire lehet a magyar kormány 1987 szeptemberében előterjesztett munkaprogramját, illetőleg az új miniszterelnök kinevezését és bemutatkozását válasznak tekinteni a felgyülemlett gazdasági-társadalmi nehézségekre és a magyar közvélemény ezzel kapcsolatos várakozásaira?

Ami Grósz Károly kinevezését illeti, az nyilvánvalóan nem volt hátsógondolatoktól mentes. Általános vélemény szerint azért állították őt e tisztségbe, hogy az elkerülhetetlenné vált népszerűtlen intézkedések az ő nevéhez fűződjenek, s ezáltal valamennyire csökkenjenek Kádár-utódlási esélyei. Nem biztos, hogy ez a számítás beválik. Új posztján Grósz Károly nem szürke hivatalnokként, hanem a magyar pártkormányzat új erős embereként mutatkozott be, aki a közvéleménnyel is teljes értékű kapcsolatba kíván lépni.

Az új miniszterelnök munkaprogramja és egész fellépése nyilvánvalóan válasz a társadalomban felgyülemlett nyugtalanosságra. Ünnepeles és nyomatékos értesítés annak akit illet, hogy a kormány meghallotta a szakemberek vészkiáltását, tisztában van a bajok súlyosságával, azt nem is próbálja kicsinyíteni, s minden erejével azon van, hogy valami épkezlab, mindenki számára elfogadható megoldást találjon.

Kevésbé meggyőző az új miniszterelnök programja. Először is, mert a célkitűzések kontinuitásának alapján áll, s egyáltalában nem világos, hogy az, ami eddig rossz határfokúnak bizonyult, mitől lesz ezután hatékony. Másodszor, mert az új munkaprogram úgyszólván semmit nem ajánl fel a magyar társadalomnak a kért áldozatok és erőfeszítések fejében. E kétszeres ellentmondáson Grósz azzal a kijelentéssel próbált felülkerekedni, hogy *most* majd megvalósítják azt, ami eddig csak üres szóbeszéd volt. E tiszteletreméltó fogadkozás nagy személyes bátorságról tanúskodik. Érthetetlen azonban, hogy a kormány most, hogy a bajok súlyosságára végre ráébredt, miért nem vette jobban figyelembe a gazdasági szakemberek régóta átgondolt reformjavaslatait?

Viszont fel kell figyelni az új magyar miniszterelnök pályakezdő megnyilatkozásainak általános hangnemére. Grósz Károly sem kihívó, sem leckéztető nem volt, hangja olyan embert sejtetett, aki tisztában van a bajokkal, nem akarja másra hárítani a felelősséget és őszintén keresi a nehézségekből való kilábolás módzatait. Az Országgyűlés előtt tartott bemutatkozó beszéde meglehetősen szerény, majd hogy nem bocsánatkérő volt és – a szokásokhoz képest – szinte frázismentes. De már a programelőkészítés heteiben is feltűnt, hogy Grósz meghallgatja a mások véleményét, nem tekinti magát mindentudónak. Credoja, mint ezt egy sajtókonferencián különös nyomatékkal megfogalmazta, hogy nyíltan kell beszélni a bajokról, s hogy a kormányzat kötelessége az „őszinte párbeszéd” a közvéleménnyel.²

Ennek egyik érdekes vonatkozása az, ahogyan Grósz a politikailag másként gondolkodókról beszél. Már júliusban, az új miniszterelnök első televíziós interjújában feltűnt az a mondat, hogy „bizony, az ellenzékétől van mit tanulni”. A szeptember 18-i sajtókonferencián Grósz Károly ugyanezt a gondolatot részletesebben és pontosabban fejtette ki.³

Mi, akik Magyarország fejlődését szintén legjobb meggyőződéssünk alapján szeretnénk szolgálni, csak örömmel üdvözölhetjük e mérsékelt szavakat. Ha az új kormányfőnek valóban ez a Chartája, akkor ez egy első lépés a politikai intézményrendszer átalakítása felé. Amelynek egyik, talán nem is legkevésbé fontos szabadság-pillére az volna, hogy a „másként gondolkodók” intézményesen biztosított megszólalási lehetőségekhez jutnának. (Sajtó, parlamenti képviselő, egyesületi jog.) Elvégre párbe-

szédet csak olyannal lehet folytatni, akinek nincs bekötve a szája.

Lesz-e ilyen változás? Fentebbi, első jegyzetünkben kéte-lyeinknek adtunk hangot. Az új miniszterelnök új hangneme azonban némi várakozásra jogosít fel.

K. P.

-
- 1 Lásd pl. a *Valóság* 1986/12. és 1987/5. számát, a *Magyar Nemzet* Schmidt-interjúját (1987. aug. 20.) vagy a *Társadalmi Szemle* 1987/7. számában megindult politikai elméleti vitát.
 - 2 *Magyar Hírlap*, 1987. szeptember 19. – Ugyanezen a sajtófogadáson jegyezte meg az új miniszterelnök, nem minden irónia nélkül, hogy szerencsés helyzetben van, olyan poszton, amelyre senki más nem tolakszik jelenleg.
 - 3 „Az ellenzékkel folytatott párbeszédünknel nagyon világos elveink vannak. Ebben az országban mindenkinek joga van minden társadalmi, gazdasági, politikai kérdéstről más nézetet vallani, mint amit mi vallunk. Nem tételezzük fel senkiről, hogy akik más nézeteket vallanak, azok a rendszer ellenségei. Általában abból indulunk ki, hogy akik más nézetet vallanak, azok saját legjobb meggyőződésük alapján az ország fejlődését akarják szolgálni, más eszközökkel és módszerekkel, mint ahogy ezt mi tesszük. És világosan meg kell mondanom, hogy nem egyszer – mindenekelőtt részkérdésekben –, nagyon helyes, valós problémákra hívják fel a figyelmünket. Tehát nem hittük eddig sem, ma sem hisszük, hogy egyedül mi hordjuk a bölcsek követ a zsebünkben a magyar valóság problémáinak megoldására. Figyelünk tehát arra, amit a másképp gondolkodók fogalmaznak meg, figyelünk arra, hogyan vélekednek mindennapi gyakorlatunkról. Segítenek nekünk azzal, ha szóvá teszik gyengeségeinket és problémáinkat. Ott azonban már elválnak az utunk, amikor nem ezt a társadalmi struktúrát akarják gazdagabbá, szebbé, életképesebbé tenni, hanem a rendszertől tartalmát és természetét illetően idegen alternatívákat keresnek. Ez a joguk is megvan, mert a törvény erre lehetőséget ad. Csak arra nincs joguk – mert ezt már nem engedi meg a törvény –, hogy ennek érdekében szervezett akciókat indítsanak.”